

OSSE-nätverket

Turkiet - förtryck efter kuppen

Referat från Turkiet seminarium måndagen den 17 oktober 2016 i ABF

Arrangörer: OSSE-nätverket, Forum Eurasien och ABF Stockholm

Militärkuppen den 15 juli 2016 stoppades men istället för kuppmakarnas mål att förstärka folkmakten passade president Erdogan på att stärka regimens kontroll ytterligare med massarresteringar och massavskedanden och även ökat förtryck mot kurder. Turkiet har också ökad militär aktivitet mot Syrien. Hur kommer Turkiets inrikespolitik att förändras? Hur påverkas Turkiets kontakter med EU och flyktingöverenskommelsen? Detta är några av de frågor som togs upp under seminariet. Omkring 120 personer deltog i detta vilket var glädjande för samtidigt hölls ett stort seminarium om Syrien i rummet intill.

Deltagare i seminariet var **Yavuz Baydar**, turkisk journalist, under 1970- och 80-talet verksam i exil på Sveriges Radio, därefter skribent i stora turkiska tidningar bl a Milliyet, Sabah och Today` s Zaman, en av grundarna till P24, en plattform för oberoende journalistik i Turkiet. Från kuppen i juli lever Yavuz Baydan i exil i södra Europa. **Bitte Hammaragren**, svensk journalist med inriktning på Mellanöstern, och nu redaktör på Utrikespolitiska Institutets nätsajt Utrikesmagasinet samt **Paul Levin**, föreståndare för institutet för Turkietstudier, Stockholms universitet. **Olof Kleberg** från OSSE-nätverket var samtalsledare.

Yavuz Baydar började med att säga att militärkuppen den 15 juli var ett totalt misslyckande. Den kom helt oväntat, var över på en gång och hade inget folkligt stöd. Omkring 250 civila dog och de militära kuppmakarna lynchades och/eller arresterades. Ska denna kupp ses som en brytpunkt eller kontinuitet i den auktoritära riktning Turkiet, under AKP, har tagit? frågade han.

Varför misslyckades kuppen? Vad var orsaken till den? Dessa frågor har inte ställts i Turkiet vilket, Yavuz Baydar påpekade, var underligt. En vecka efter kuppen satt 150 generaler i fängelse d v s ca 40 % av hela generalstaben. Hur kunde denna kupp ske utan att säkerhetstjänsten anade något? Det finns många obesvarade frågor kring denna kupp.

Undantagstillstånd har införts. Såväl massarresteringar som massavskedanden har skett på mycket kort tid. Massutrensningens omfattning tyder på att kuppen kan ha varit förberedd en god tid innan. Kuppen ger Erdogan ett starkt skäl att kunna gå hårt fram. Eftersom Erdogan tror att Gülenrörelsen har del i kuppen jagas nu Gülenanhängare i stor skala. Enligt Yavuz Baydar har över 100 000 personer sparkats från statliga verk, över 100 000 har arresterats varav ca 30 000 anhållits. Skolor, universitet och institutioner har stängts, 3640 domare och åklagare har stängts av från sina ämbeten.

Medierna kontrolleras nu till 90 - 95 % av staten. Denna kontroll har i och för sig, i långsamt takt, redan pågått under flera år och inneburit att massiv självzensur sker. Enligt Yavuz Baydar finns det nu endast ett par oberoende medier och Turkiet ligger långt ner i internationella rankinglistor över mediefrihet. Antalet arbetslösa journalister har ökat och uppgår nu till ca 9000 varav 3000 förlorade arbetet i samband med kuppen i juli, enligt det Turkiska Journalistförbundet (TGS/DISK). Knappt 5 % av journalisterna vågar vara

medlemmar i det turkiska journalistförbundet vilket förklarar hur medieägarna på en enormt politiskt tryck och ekonomiska intressen kan sparka journalister på godtyckliga grunder. Någon undersökande journalistik går inte längre att genomföra.

Yavuz Baydar framförde en idé om "adoption" av förtryckta journalister runtom i Europa, d v s att kommuner/städer i Europa "adopterar" en journalist som hedersmedborgare och ser till att bevaka vad som händer denne. På frågan om Gülenrörelsens roll och inriktning svarade Yavuz Baydar att rörelsen har ingen fast linje, de är sunnimuslimer, ofta välutbildade och finns utspridda över hela världen. Erdogan har haft stor nytta av dem men nu misstänkliggör Erdogan dem för kupp försöket och mycket annat.

Nästa talare var **Bitte Hammargren** som koncentrerade sig på Turkiets plats i regionen. 2002, strax före USA:s invasion av Irak, kom AKP till makten. Vid den tiden präglades Turkiets utrikespolitik av rädslan för att kurder skulle få självstyre i norra Irak, vilket också blev fallet, och att det sedan skulle påverka även läget internt i landet. AKP och Erdogan var vid denna tid fortfarande mer inriktade på Europa.

Cypernfrågan utlyste dock en kris i förhandlingsprocessen med EU. 2004 fick grek-och turkcyprioterna, var för sig, rösta ja eller nej till en FN-plan för hur Cyperns två delar skulle återförenas. Erdogan, då ganska ny som premiärminister, tog en politisk risk på hemmaplan genom att gå in för ett ja för Kofi Annans fredsplan. Tvärt emot vad många trott röstade också turkcyprioterna ja medan grekcyprioterna röstade nej. Därmed föll planen, medan Cypern företrädd av den grekcypriotiska regeringen på den delade ön kom in i EU. Sedan dess utgör Cypern ett av hindren för Turkiets förhandlingsprocess med EU. Erdogan såg också hanteringen av Cypernfrågan som ett svek från EU:s sida.

Turkiets politik ändrades med tiden från att ha varit mer västvänligt till att bli mer pro-islamisk. 2009 deklarerade Davutoglu, då alldeles ny som utrikesminister, en ny doktrin kallad "Noll problem med grannländerna". Men Turkiet fick snart problem med i stort sett alla sina grannar. I och med Mavi Marmara (Ship to Gaza) blev relationerna till Israel infekterade. Turkiet och Syrien hamnade så småningom i konflikt, till stor del beroende på kurdfrågan, men också för att AKP stöder den syriska grenen av Muslimska brödrskapet.

Fram till 2011 hade dock Turkiet goda relationer med Bashar al-Assad. Men efter utbrottet av det syriska upproret försökte AKP-regeringen först pressa Assad att gå med på att dela på makten med Muslimska brödrskapet, vilket Assad vägrade. Från och med sensommaren 2011 bröt Turkiet med Damaskus och gick istället in för att låta syriska rebeller bekämpa Assadregimen med militära medel i tron att den skulle falla, vilket blev en felkalkyl.

Från början fanns inga jihadister i Syrien, men avhoppare från den syriska armén kunde via Turkiet komma in i Syrien. Även vapen slussades in via Turkiet genom den långa gränsen mellan Turkiet och Syrien. Turkiet har också sett jihadister som ett verktyg mot kurdiska grupper i Syrien. Militärkuppen i Egypten 2013 blev samtidigt ett orosmoment för Erdogan som fruktade att något liknande skulle kunna ske mot honom i Turkiet.

I juni 2014 intog IS staden Mosul i Irak och 49 turkiska diplomater togs som gisslan där. Sannolikt tvingades Erdogan göra eftergifter till IS för att få dem fria. IS har sedan även slagit till mot vitala delar i Turkiet och jihadister opererar nu även i Turkiet. Det kan ses som en parallell till hur Pakistan först bidrog

till att skapa talibanrörelsen i Afghanistan för att så småningom få ett inhemskt problem med talibaner i det egna landet.

Med PKK förde Turkiet först hemliga samtal i Oslo från 2009, enligt Bitte Hammargren, och så småningom öppnades förhandlingar även med den livstidsdömde PKK-ledaren Abdullah Öcalan på fångön Imrali – innan man bröt totalt och gick in för att åter bekämpa PKK militärt, liksom den närstående kurdiska PYD-rörelsen i norra Syrien, som Turkiet tidigare fört samtal med.

Förhållandet mellan Ryssland och Turkiet ledde till ett handelskrig efter Turkiets nedskjutning av ett ryskt stridsplan vid den turk-syriska gränsen hösten 2015. Men relationerna har också gnisslat på grund av Rysslands stöd till Assadregimen. Men ett par veckor före kuppförsoket sommaren 2016 påbörjade Ryssland och Turkiet en normalisering. Detsamma skedde med Israel vid denna tid. Putin var i höstas i Istanbul och har skrivit på ett avtal för att dra en planerad rysk gasledning via Turkiet, Turkish Stream, varmed Moskva ska kunna kringgå Ukraina.

Turkiet har trupper i norra Irak och försöker inför slaget mot Mosul slå in en kil mellan Bagdad och USA. Turkiet litar i grunden varken på Bagdad, Ryssland eller på sin Natoallierade USA. Erdogans utrikespolitik präglas av oförutsägbarhet och tvära kast.

Paul Levin lyfte frågan om Turkiet och EU samt Turkiet och flyktingfrågan. Turkiet ansökte om EU medlemskap redan 1987 och förhandlingsprocessen inleddes 2005. Ett medlemskap lär dock dröja. Enligt Paul Levin genomförde APK en hel del reformer under de första åren vid makten, bland annat vad gäller kvinnors rättigheter, dödsstraffets avskaffande samt förbud mot tortyr. APK har stärkt sin makt vilket är viktigt för dem. Dock har APK tidigare varit rätt nära allierad med vissa liberaler för att kunna genomföra reformer. Även Gülenrörelsen har APK haft nytta av. Den mer positiva reformspiral som fanns från 2002 till 2005 har nu vänts till en negativ. Cypren var ett problem.

Förhållandet mellan Turkiet och EU svalnade. I och med en ökad islamofobi i Europa har också synen på Turkiet och turkar blivit mer negativ. Europa ser EU mer som ett kristet projekt där Turkiet inte riktigt hör hemma. APK är nu egentligen mer intresserad av makt än att genomföra reformer. Turkiet lever ännu inte upp till de krav EU ställer vad gäller mänskliga rättigheter och en rättsstat så EU medlemskapet lär dröja.

Paul Levin tog även upp den flyktingöverenskommelse som finns mellan EU och Turkiet. Han svarade själv JA på frågan om EU kan förhandla med en auktoritär stat. Paul Levin förklarade att EU har en konditionalitet om de reformer som Turkiet ska genomföra vad gäller flyktingar. Landet får alltså inte en summa pengar som kan hamna i Erdogans fickor utan projekten är "öronmärkta" och kontrolleras av EU. Det är dock svårt att veta om denna överenskommelse kommer att hålla. De projekt som Turkiet får medel för är framförallt sjukvård och utbildning för flyktingar.

Paul Levin framhöll att det är viktigt att skilja på Turkiets EU-medlemskap och EU's flyktingöverenskommelse med Turkiet. Vad gäller det första, Turkiet och EU, ska krav ställas på mänskliga rättigheter o s v men i det andra handlar det mer om hur EU ska hantera flyktingfrågan. Ska flyktingarna drunkna i Medelhavet eller få en möjlighet i Turkiet? Så många länder inom EU har ju stängt sina gränser så vad göra?

I den efterföljande paneldebatten togs återigen Guüengruppen upp. Det är som nämnts ett informellt nätverk med högutbildade medlemmar med religiösa idéer som blivit en maktdelare i turkisk politik och just nu "hatade" av Erdogan och många andra. Idéen om adoption av journalister bemöttes positivt. Paul Levin underströk att tillsättandet av tjänster i Turkiet numera inte skedde p g a meriter utan ofta på att personen i fråga är ja-sägare och ger sitt fulla stöd till Erdogan. I Erdogans närhet bildas nu ultranationalistiska antivästgrupper liknande de som finns i Ryssland. Bitte Hammargren nämnde att Putin varit i Istanbul och träffat Erdogan. Vad avhandlades där? Tjuv- och rackarspel. Kanske låter Turkiet Assadregimen att ta Aleppo? Erdogan är, som nämnts inte att lita på, han gör det som är mest gynnsamt för stunden.

Efter detta fanns tid för frågor från publiken.

På frågan till Paul Levin varför man inte är mer kritisk mot Turkiet från EU's håll svarade Paul att det borde man vara men betonade återigen att man bör skilja på flyktingöverenskommelsen och EU medlemskapet. Dock höll han med om att EU delvis blivit beroende av Turkiet i fråga om flyktingfrågan och därmed inte så hård. Yavuz Baydar menade att det tycks vara så att EU egentligen inte är så intresserad av de östliga länderna inklusive Turkiet.

En annan fråga var hur näringslivet förhåller sig gentemot staten. Svaret var att näringslivet är helt beroende av staten. En fråga om kurdiska språket kom upp. Turkiet var mer öppet för detta för cirka 15 år sedan men nu är det hårdare. Att vara kurd är att misstänkas tillhöra PKK. Förhållandet mellan Turkiet och USA kom upp igen. Paul Levin menade att det blir allt kärvare. USA lämnar inte ut Fethullah Gulen från USA som Turkiet begärt, USA tar ställning för kurderna och förhållandet Turkiet och Nato alltmer infekterat.

Olof Kleberg sammanfattade det hela i tre punkter

- Bra idé att låta kommuner "adoptera" en journalist
- EU medlemskap ska innebära ett krav att grundläggande krav på mänsklig rättigheter mm ska vara uppfyllt; medlemsfrågan ska skiljas från flyktingöverenskommelsen
- I Turkiet urgröps rättsstatligheten, mänskliga rättigheter och egendomsrätten.

Anki Wetterhall

